

Duray Miklós

A haza nem szójáték, sem jelszó

Kettévágott életünkről, szétszabdalt tájainkról, hetedelt hazánkról

A Százak Tanácsa 2018. február 1-jén A Haza Embere kitüntetésben részesítette Duray Miklós felvidéki magyar politikust és Bíró Zoltán irodalomtörténészt, a RETÖRKI főigazgatóját. Az alábbiakban Duray Miklós tanácskozáson elhangzott, hazáról szóló vallomását olvashatjuk. (A szerkesztett szöveg két korábbi esszé egyesített változata.)

Lehet, hogy el kellene felejtenünk minden szólamszerű kijelentést, meghatározást, lelkendező felkiáltást és kételkedő tudálékosságot, amit eddig a hazáról hallottunk, olvastunk, vagy – ki tudja milyen szándékból – a fejünkbe vertek.

Vagy mégse mindet?

Annyit érdemes emlékezetünkben tartani, amit nemzetünk legérzékenyebbjai, a költők, írók, a szellem elkötelezettjeinek némelyike elmondott számunkra erről az alig megfogható, alig tapintható, mégis megélhető fogalomról. Annyit kell csupán a csaknem kétszáz éves üzenetből lelkünkbe és tudatunkba vésnünk: a haza minden előtt.

A lélekkel is gondolkodók vallomása külön-külön is többet árul el a hazáról, mint eddig bármelyik jogász, politikus vagy történész okoskodása. Tompa Mihály

keserve talán a leginkább szívbemarkoló: „Neked két hazát adott végzedet, / Nekünk csak egy – volt! az is elveszett!”

Elveszett?

Sokan sejtjük, hogy a haza többsikű és többtengelyű lelki, érzelmi szerkezet, földrajzi, történelmi és társadalmi valóság, szervezésileg sajátosan működő, szellemileg tudatos, szerves rendszer. Van meghatározható szerkezete, mégis határtalan. Ezért egyszerre elvont fogalom, lelkiállapot, szellemi termék és tapintható anyagszerűség. Ha nem így lenne, Magyarország sem lenne, hiszen évszázadokig szinte nem volt, mégis létezett. Ha nem így lenne, a haza nem lehetne egyszerre a magasban és a földön, a földtani szerkezetben és a lélekben.

A haza egy olyan képzeletszerű világ, amit a valóság tölt meg a napi élet értékeivel, gondjaival és erejével. Nem vallás, hit, mégis át van szöve annak valóságerejével.

A haza olyan, mint a szülőföld: tapintható és lelkileg érzékelhető, az ott élők dalai-ban hallható, az ott domboruló sírokon történelmileg mérhető. A beleszülető gyermekekkel azonban végtelen az idősíkja. Ez a haza jövője.

A haza egy képzeletszerű világ? Emese álma valóban az volt, de ez eredetmonda.

Szellemisége sokban hasonlít a haza-eszméhez: az egy töről fakadás, a közös eredet, a közös élmények, az ebből származó közös felelősség és a mindezt összekötő

közösségi tudattal izzított fűtöttsége miatt. Olyan ez, akár a nemzet.

A nemzet összetartozása annak egyetemessége révén sokkal több, mint a közös faji vagy népi eredet. Sokban hasonlít a sok tényezőt összefogó haza-tudathoz. Nem vallás, hit. Nem felekezet, hanem értékrend.

De hogyan érthetjük meg azoknak a lelkiületét, akik az évszázadok során idegenként kerültek ide, a Kárpát-medencébe, Magyarországra? Megtartották saját közösségi szokásaikat, nyelvüket, és mégis azonosultak a helyi szellemmel, ami számukra közösségi élménnyé vált, amit másként nem lehet értelmezni, csak a haza szellemeként. Ugyanannak a szellemvilágnak a részévé váltak, mint azok, akiknek felmenői már évszázadokkal előtte is itt éltek.

Ez számomra nem kérdés, valóság. Aki ezt nem érti, forduljon hozzám. Erről szól az én családom története is.

Lehet, hogy ennek az érzésnek felderíthetetlenek a gyökerei? Vagy csak akkor értjük meg, ha megértjük a haza sokszínű és sokrétű halmozását – az ötödik és a hatodik teret? Vagy talán akkor, ha ráérzünk arra a lelki folyamatra, amelyet az eredeti gyökerek fokozatos elsoványodását követő új meggyökerezés válthat ki egy-egy közösségekben: megtartja nyelvét, szokásait, de az új környezetben új gyökereket ereszt? Ne szégyenkezzünk a kettős gyökérség miatt. Ha egymás mellett fejlődik, erősebb, mint bármi.

Egyben biztosak lehetünk. A haza egyszerre létezik a magasban, és itt lent, a mélyben, a napi valóságban, a közösségekben, a múltban, a nemzetben, a népben és a természeti környezetben, egymás méltóságának és a különbségek tiszteletében, a szomszéd nemzetekhez fűződő kapcsolatainkban és a világhoz való viszonyunkban.

A hazaérzésnek része az otthon-érzés és a jogviszonyok állapota, a megélhetés és a jövőtervezés lehetősége is.

Mégis ki kell fejeznünk rendületlenül: a haza egyetlen, megrendíthetetlen mércéje: ha kell, adom érte a személyes sikereimet, a szabadságomat, és ha kell, az életemet.

Aligha találhatunk még egy helyet a világban a mi Kárpát-medencénken kívül, ahol elmondható lenne egy emberről: hat országban lakott, de sohasem költözött.

A napvilágot az Osztrák–Magyar Monarchiában látta meg, kora ifjúságát Csehszlová-

Duray Miklós és Bíró Zoltán a Haza Embere díjátadón.
(Fotó: felvidek.ma)

kiában töltötte, házasságra érett férfiként éppen akkor lépett, amikor Szlovákiában lakott, de vállalkozni Magyarországon kezdett, a Szovjetunióban vesztette el fél szemvilágát, és csaknem száz évesen, Ukrajnában tért örök nyugalomra.

Ez Kovács János bácsi esete, aki 1908-ban született, sohasem hagyta el szülőfaluját, csak az államhatárok léptek át fölötté olyan könnyedséggel, mint a kánkánt táncoló hölgyek kecses lábai, részeg francia katonák lábainak álcázva.

Sorozatlovasként hangzik a felsorolás – nemde (?) –, még ha a táncos lábúak ze-

néjének üteme miatt nem is kivégzési sor-tűzként hallatszik. De akár az is lehetne. A bevégeztetéskor bármilyen melódiát lehet játszani, a megrendelő ízlése szerint.

Mindegyik állam, amelyik megfordult Kovács János léte fölött, hűségre kötelezte őt a jelenvaló esetlegességhez, követelve tőle a korábitól való elhatárolódást. Mi ez, ha nem tudathasadás-kényszer, megrendelésre?

Kovács János édesapja annak az országnak a katonájaként halt hősi halált az első világháborúban, amelyben született. A következőre nem esküdött föl, ezért hontalan lett. A harmadikat nevelésnek tartotta és átmenetinek. A negyedikben apját hősi halottként felvették a Vitézi Rendbe, és itt zúgott át fölötte a második világháború. Mielőtt magához tért volna, elvitték *málenkij robotra*. Mikor innen hazatért, a Gulágra hurcolták. A hatodikban nem kapott nyugdíjat, és egy szép napon csendesen a túlvilágra szenderült.

Ez nem sorstalanság, hanem az Isten háta mögötti sors.

Kovács János bácsi gyerekkorában, ha tehetne, lejárt a Tiszára. Életében csak néhányszor történt meg, hogy átment a túlsó partra. Kicsi fiúként nagyapjával néha ugyan átladikoztak a szemben lévőkhöz. Akkor még szabad volt, hisz' a folyó mindkét partja ugyanabban az országban találtatott. De egyszer vége lett a szabadságnak. A folyót államhatárrá nyilvánították. Amikor nagyapjával utoljára mentek le a partra, már idegen nyelven beszélő fegyveres katonák őrizték a vizet – amarra románok, itt csehek.

„Olyan lett ez a környék, mint a beregszászi szatócs fia nyolcnapos korában” – mondta volna, ha látta volna a szatócs fiát meztelenül.

Az új államhatár mentén azóta is foszlányban hevernek a kettészakított vármegyék: Sopron, Moson, Győr, Komárom, Esztergom, Hont, Nógrád, Gömör-Kishont, Abaúj-Torna, Zemplén, Szabolcs, Szatmár, Bereg, Bihar, Arad, Csanád, Bács-Bodrog,

Baranya, Zala, Vas. A határvonal nyomán gyalogosan több mint kétezer kilométert lehetne megtenni, és csaknem mindenütt magyarul érthetnénk szót, a határ mindkét oldalán – itt tízmillióval, amott hárommillióval, a nemzet egyharmadával.

Erre mondják: mi, magyarok önmagunkkal vagyunk határosak. A maradék Magyarország a magyar nemzet elszakított részének fogyó maradékával határos.

A Bereg megyei Kovács Jánostól életében legkevesebb háromszor követelte meg az átmenetileg létező állam, hogy nevezze hazájának azt az országot, ahol a szülőföldje éppen találtatik. Ez azt jelentené, hogy a haza változó érték, cserélhető vagy „kifordítható, mint a lódenkabát” (Hervay Gizella), esetleg ébredési hangulat által befolyásolt érzés?

A haza csupán a kereskedelmi elvű szerelem portékája lenne?

A haza nem macskajaj. Nem állapot, nem futó érzés, de nem is a fasiszták terrorjának nyomása alatt kibontakozó „meggyőződés”. A szűkebb pátria nem haza: szülőföld. Az állam nem haza: szervezési körlet. Az ország: szerves történelmi egység. Ha nem szerves: tákolmány.

A haza mindettől sokkal több. A haza érzélem, történelmiség, jogegyenlőség, polgári egyenrangúság, a nemzet sorsával való azonosulás és az emberi lét végéig viselt kötelezettség, ahogy Exupéry mondaná: a megszelídített iránti felelősség.

Hazába beleszületni lehet, beköltözni nem. Hazatérni lehet, de hazát választani nem. Hazaáruló is csak az lehet, akinek van hazája. A haza bennünk épül vagy omlik.

„Haza csak ott van, hol jog is van” – mondja a 19. század költője.

Amikor még hit töltött el bennünket, a bennünk lévő és a körülöttünk való hazáról így mondtuk imádságunkat: „Magyarországról, édes hazánkról, ne feledkezzél el, szegény magyarokról.”